

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİNİN ÇAĞDAŞLAŞMA BOYUTUNDA YÖNETSEL VE TOPLUMSAL İLETİŞİM

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Halûk YÜKSEL*

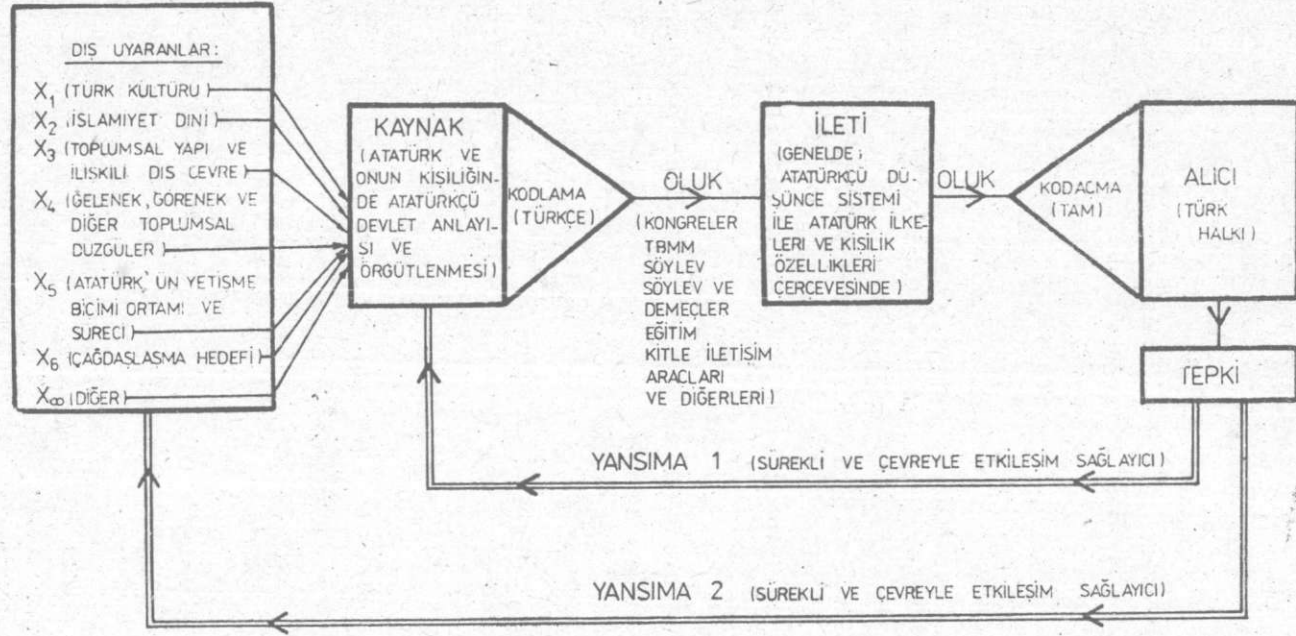
GİRİŞ

İletişim, toplumların birarada bulunmalarını ve toplumun öğelerinin birbirleriyle ilişkisini sağlayan bir tür yapıştırıcı, "harç" görevini taşıyan bir olgudur. Türkiye Cumhuriyetini kuran ve işleyiş temellerini belirleyen Atatürk ilkelerinin hayata geçmesinin de en önemli aracı olarak karşımıza iletişim çıkmaktadır. Atatürk ilkelerinin iletişim yapılarının gerek kendi alt-sistemleri, gerekse başka toplumsal yapılarla kurdukları etkileşim ağı, onların işleyişlerinin ve gerçekleşmesinin temeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka deyişle, iletişim olgusu Atatürk ilkelerinin de harcı niteliğini taşımaktadır.¹

Genellikle Atatürk ilkelerinin iletişim yapıları belli bir iletişim dizgesini izler. Bunun yanısıra, Atatürkçü Düşünce Sisteminin doğası gereği, kültür olgusu da iletişim sürecinde önemli rol oynar. Ayrıca, Atatürk ilkelerinin kendi iç-iletişimlerinin yanısıra, Atatürkçü düşünce Sisteminin bütünsel yapısına paralel olarak bütün ilkelerin de, Atatürkçü kişilik özelliklerine sahip Atatürkçü bir toplum yaratma hedefi temelinde birbirleriyle bağı ve iletişimi bulunmaktadır. Bir de, Türk toplumunun kendi öz değerlerinin formüle edilmiş şekli olarak nitelendirebileceğimiz Atatürk ilkeleri, toplumla doğal bir iletişim içerisinde. Ancak temelde yapılması gereken bunun toplumsal bağlamda bilinç düzeyine çıkarılmasıdır. Bu anlamda, Atatürkçü toplumsal iletişimin işleyişine bakmak gerekmektedir. ŞEKİL 1'deki çizimde de görüldüğü gibi, Atatürkçü toplumsal iletişim sürecinde kaynak, Atatürk ve onun kişiliğinde Atatürkçü devlet anlayışı ve örgütlenmesidir. Bu kaynağın iletileri (messages) ise dış uyaranlar baş-

* Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Geniş bilgi için BKZ: AHMET HALÛK YÜKSEL *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 123, Eskişehir: 1987, s. 328-349.

ŞEKİL 1: Atatürkçü İletişim Süreci

lığı altında topladığımız bir takım öğelerin üzerinde, onlardan etkilenerek biçimlenmektedirler. Bu öğelerden bazılarını; Türk ulusunun yüzlerce yılda biçimlenmiş kültürü, İslam dini, Atatürkçü Düşünce Sisteminin ortaya çıktığı dönemde varolan toplumsal yapı ile, bu yapının ilişkide bulunduğu çevre, toplumun kültürünün ortaya çıkardığı gelenekler, görenekler ile benzer toplumsal normlar, anılan düşünce sisteminin kurucusu olan Atatürk'ün yetişme biçimi, ortamı ve süreci ve ayrıca toplum için konulan çağdaşlaşma amacı ile buna benzer diğer uyaranlar, amaçlar ve ilkeler olarak sıralamamız mümkündür. Bu iletişim sürecinde kodlama Türkçe olarak ve toplumun bütün katmanlarının anlayacağı biçimde gerçekleştirilir. Oluk (channel) çok sayıdadır. Bunu açarsak, Atatürk tarafından oluk olarak; topladığı kongreler, TBMM, Söylev, çeşitli yer ve zamanlarda gerçekleştirdiği söylevler ve demeçler, telgraf, o dönemde çıkarılan gazete (İrade-i Milliye) vb. araçlar ve yöntemler kullanılmıştır. Bunların yanısıra, eğitim sistemi, kitle iletişim araçlarının hepsi, Atatürkçü toplumsal iletişim sürecinde etkin olarak kullanılır. Bu iletişim sürecinde iletişimin amacı; Türk toplumunu Atatürk ilkeleri doğrultusunda biçimlendirerek Atatürkçü kişilik özelliklerine² sahip bireylerden oluşan bir ulus yaratmaktır. Bu bağlamda; bu iletişim sürecinde iletiler, Atatürkçü Düşünce Sistemi, ilkeler ve kişilik özellikleri çerçevesinde olarak (ya da tama yakın) gerçekleştirilecektir. Kodaçımı gerçekleştirildikten sonra, iletiler yorumlanacak ve belli bir tepki ortaya çıkacaktır. Bu tepki, iki tür yansıma oluşturacaktır. Bu ise, Atatürkçü Düşünce Sistemindeki demokrasi anlayışı ile gerçekleşir. İkinci yansıma da, kaçınılmaz olarak, kaynağı etkileyen dış uyaranlar ya da öğeler sistemine olacaktır. Eğer, alınan iletiler sonucunda oluşan tepki, değişme yönünde olursa, bu öğeler sistemine bu doğrultuda bir yansıma gelebilir ve bu öğelerin bazıları yapısal değişikliklere uğrayabilir. Bundan sonra düzenlenecek ve kodlanacak iletiler ise bu değişiklikler göz önüne alınarak düzenlenecektir. Bu bağlamda, Atatürkçü toplumsal iletişim sisteminde sürekli yansıma ile kaynağın çevreyle ve uyaranlarla etkileşimi büyük önem kazanmaktadır. Çünkü bu yolla, toplumsal yapıdaki değişim ve oluşumlar ile o sistemin dışındaki sistemlerde meydana gelen yenileşme ve değişimler hakkındaki bilgi sahibi olunabilir. Bu ise, Atatürkçü Düşünce Sisteminin değişen-gelişen toplumsal koşullara sürekli uyabilme anlayış ve yeteneği ile Türk toplumunu

2 Atatürkçü kişilik özellikleri konusunda ayrıntılı bilgi için Bkz: İNAL CEM AŞKUN "Yönetici Kişiliğinin Atatürk İlkeleri Temeline Göre Geliştirilmesi" *E.I.T.I.A. Dergisi*, Cilt XVI, Sayı: 1, Eskişehir, Ocak, 1980, s. 22-30.

“çağdaş uygarlıklar düzeyine” ulaştırma hedefinin doğal gereğidir. Eğer, amlan sürekli yansıma ve çevreyle etkileşim, iletişim sürecinde yer almazsa, değişimlerin ve çağın gerisinde kalmak kaçınılmaz olacaktır.

Atatürkçü Çağdaşlaşma Anlayışı

Atatürkçü Düşünce Sisteminin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin dayandığı temel ilkelerden birisi de “çağdaşlaşma”dır. Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli olan bu kavramı çok kısaca ulusu ve ülkeyi çağdaş uygarlık ve kültür düzeyine çıkarmak olarak tanımlamak mümkündür.

Ashında Atatürkçü Düşünce Sistemi yapısı gereği çağdaştır ve gelişmelere açıktır. Atatürkçülük bir doktrin değil, gelişen ve değişen toplumsal şartlara tam olarak ayak uydurabilen bir politikalar bütünüdür. “Doktrin istemem, donar kalırız. Biz yürüyüş halindeyiz”³ sözü ashında bu yaklaşımı dile getirmektedir. Atatürkçülük, milleti çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmayı temel hedef olarak almıştır. Bilindiği gibi, uygarlıkta durağan bir yapı taşımaz. Aksine sürekli bir hareketlilik ve gelişme içindedir. Bu bağlamda Atatürkçülüğün anılan temel özelliği hayata en iyi uygunluk gösteren yapıyı taşımaktadır. Ancak, çağdaş uygarlık hedefinin milletin diğer hedeflerinden önemli bir nitelik farkı bulunduğunu da vurgulamak gerekmektedir. O da, yukarıda değinildiği gibi, bu hedefin sürekli hareket halinde oluşudur. Başka deyişle, çağdaş uygarlık hedefi bir kez yakalandığında ona tam olarak ulaşılmış sayılmaz. Çünkü, eğer yakalanan noktada kalırsa, hedef yapısı gereği kısa sürede tekrar ileri gidecektir. Bu nedenle onu daima ve ısrarla izlemek gerekir. Öte yandan, böyle bir hedefi yakalayıp izlemenin ilk koşulu ise, herşeyden önce ulusun çağdaş uygarlıktan kopmasına neden olan engelleri ortadan kaldırmak ve yerlerine ilerlemeyi hızlandıracak kurum ve yöntemleri koymaktır. Bu nedenle, Türk ulusunu çağdaş uygarlık hedefine doğru yöneltici ve bu doğrultuda ilerlemesini sağlayıcı iletişim devrimi (yazı-dil, kıyafet devrimi vb.) önlemlerin alınmasını sağlamıştır. Atatürk böyle bir hedefe ulaşmanın, insan ömrü kadar bir zaman kesitine sığdırılmayacağını da görmüştür. Ancak, bu hedefin yakalanıp izlenmesi sürekli bir olay olduğu için, Türk milletinin gelecek kuşaklarına bu yolda izlenmesi gereken yöntemi ise; “Efendiler, bugüne kadar elde ettiğimiz başarı, bize ancak ilerleme ve uygarlığa doğru

3 VEHBİ TANFER, “Atatürk-Atatürkçülük” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Ankara, 1984, s. 198

bir yol açmıştır. Yoksa, ilerleme ve uygarlığa henüz ulaşmış değiliz. Bize ve torunlarımıza düşen görev bu yol üzerinde hiç durmadan ilerlemektir"⁴ şeklinde belirtmiştir.

Çağdaşlaşmak, çağdaş uygarlıklar düzeyine ulaşmak ve buna bağlı olarak da, çağdaş bir cumhuriyet kurma ve yerleştirme çabalarına bağlı olarak ortaya konan batılılaşma olgusunun beraberinde bazı sorunları getirdiği bilinmektedir. Özellikle ilk yıllarda, Osmanlı İmparatorluğu dönemine bağlılıklarını sürdüren geleneksel anlayışın direnmeleri, yobaz dinciliğin yeni yönetim biçimine karşı koymaları ve diğer bazı kesimlerin girimleri, çağdaşlaşma ve çağdaş uygarlıklar düzeyine ulaşma açısından engel olarak ortaya çıkmıştır. Bu noktada ise, Atatürkçü Düşünce Sisteminin birleştirici ve sentezci yanı tekrar ön plana çıkmaktadır. Eski ile yeni, geleneksel ile gelişmecilik, yobazlık ile açık düşüncelilik bir potada eritilmiş, gerçekleştirilen devrimlerle de, Türkiye Cumhuriyeti pekiştirilmiştir. Ancak, yine de ortaya birtakım sorunlar çıkmıştır. Çağdaşlaşmayı öykünmecilik olarak anlayanlar, batılılaşma olgusunu çok abartılı ele alıp topluma yabancılaştıranlar, yenileşme çabalarının halka tam olarak ulaşmasını dolaylı da olsa engellemişlerdir. Ancak, tüm bunların Atatürk'ü, Atatürkçü çağdaşlaşma anlayışı ile Atatürkçü çağdaşlaşma anlayışının iletişim boyutu ve işleyişini tam olarak yorumlanıp, hayata geçirilememesinden kaynaklandığı açıktır.

Atatürkçü Çağdaşlaşma Anlayışının İletişim Boyutu

Atatürkçü çağdaşlaşma anlayışına iletişim açısından sistem yaklaşımı ile baktığımızda, ana sistemin, alt sistemlere politikalar ve iletişim bağıyla bağlı olan toplum olduğu görülmektedir.⁵

Alt sistemler topluluğun dışındaki ilk dairede hem çağdaşlaşmanın oluşma boyutunu hem niteliğini ve alanını gösteren düşüncede ve davranışta çağdaşlaşma alt-sistemleri yer almaktadır. Bu iki alt-sistem birbiriyle sıkı bir iletişim bağı içerisindedirler. Hatta ikisinin bir bütün olduğunu söylemek de mümkündür. Çünkü, bireylerin düşünce olarak çağdaş olup bunu davranışlarına yansıtması, genel anlamda bakıldığında bireydeki bir eksikliği gösterir. Aksi durumda da, dış görünüş olarak çağdaş birinin düşünce olarak çağdaş olmasında yapısal bir terslik bulunmaktadır. Ayrıca bilimsel olarak birinin

4 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt 1, s. 318.

5 Bkz: Şekil 2.

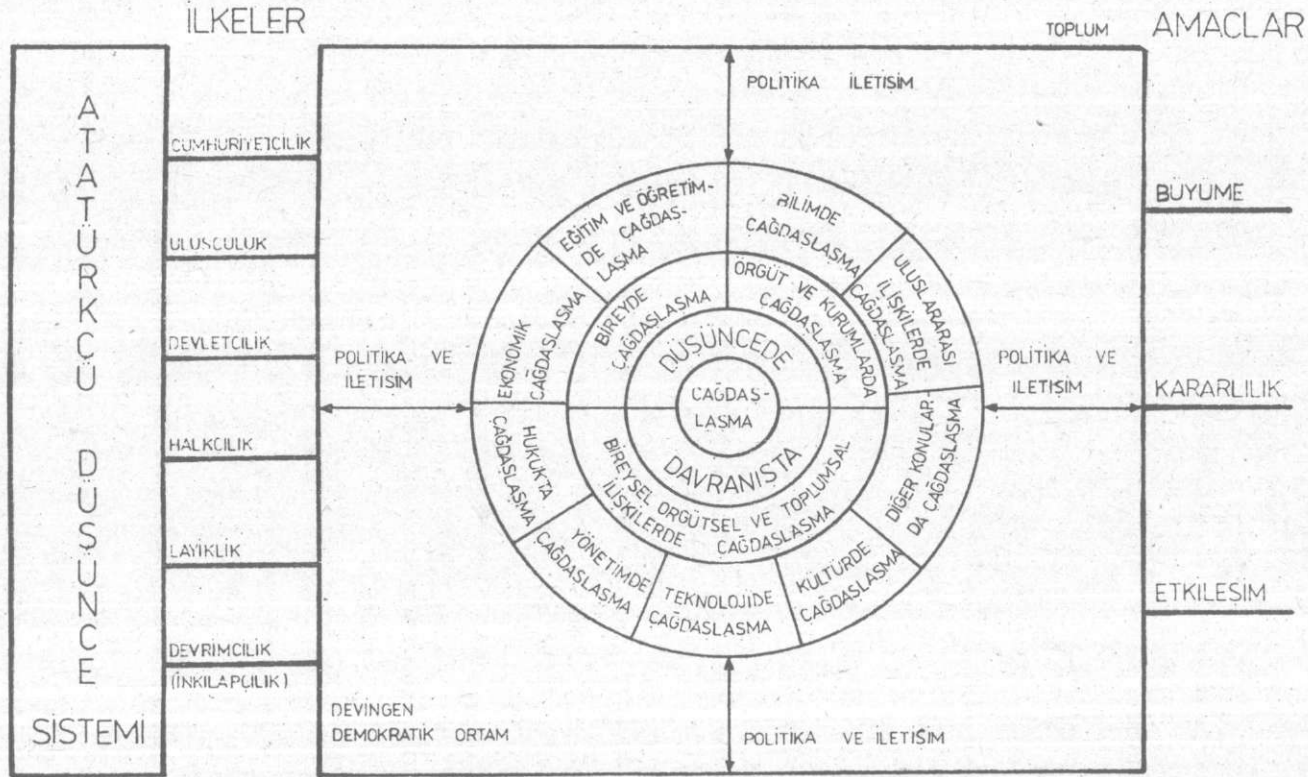
varlığının diğerini getirmesi gerektiği de söylenebilir ve doğrusu her ikisinin bir arada bulunmasıdır. Bu tartışma aslında, çağdaşlaşırken sadece batının teknolojisini alıp, yaşama biçimini alıp-almama konusundan kaynağını almaktadır. Oysa, teknoloji ve yaşam biçimi bütündür. Aksi halde, Osmanlı İmparatorluğundaki biçimsel batılılaşma yanlısına düşülebilir. Kısacası, çağdaşlaşırken hem teknoloji, bir başka deyişle düşünüş hem de yaşam biçimi, kısacası deyişle davranışta bir bütün olarak çağdaşlaşma temel bir zorunluluktur.

Düşüncede çağdaşlaşmanın iletişim açısından uzantıları hem birey olarak hem de örgüt ve kurumlarda çağdaşlaşmayı getirirken, davranışdaki çağdaşlaşma ise, bireysel, örgütsel ve toplumsal ilişkiler açısından çağdaşlaşmayı gündeme getirecektir.

En sonunda, toplumsal hayatın alanlarında; hukukta, yönetimde, teknolojiye, bilimde, eğitim ve öğretimde, ekonomide, uluslararası ilişkilerde ve diğer alanlarda çağdaşlaşmanın olması gerekir. Bu alt-sistemlerin herhangi birisinin çağdaşlaşma hareketi dışında kalışı, o alt-sistemin giderek toplumsal yapıyı bozucu hale gelmesine veya o alt-sistemin ortadan kalkarak yerine yeni ve çağdaşlığa ayak uyduracak bir yapıya bırakmasına yol açar. Bunların yanı sıra, toplumsal hayatın her alanında yeni öğelerin ortaya çıkması, toplumun kültürüne de yeni bazı kültürel iletilerin girmesine yol açar. Bu yeni iletiler inkılapçılık ilkesinin yapısı gereği uyarlanır ve geleneksel bünye de zararlı etkiler yapmayacak hale getirilir. Toplumları geleneksiz düşünen söz konusu olamayacağına göre, çağdaşlaşma konusunun kültürel boyutu ayrı bir önem kazanmaktadır. Bu noktada, kültüre verebileceği zararlı etkilerden ötürü çağdaşlaşmaya ayak uydurmama, uzak kalma anlayışı yerine, eğitim ve öğretim ile akılcı ve gerçekçi bir yönetim politikası yoluyla dengeyi sağlamak, toplumsal gelişme açısından büyük önem taşır. Bu noktada kuşkusuz, Atatürkçü Düşünce Sistemi açısından yönetsel iletişim işleyişinin ele alınması gerekmektedir.

Yönetsel İletişime Atatürkçü Yaklaşımın Boyutları

Atatürkçü Düşünce Sistemi, Türk toplumuna yeni bir toplumsal model önermesiyle birlikte kuşkusuz yeni bir yönetim modeli ve devlet ile halk iletişiminde Osmanlı İmparatorluğunda olduğundan farklı çağdaş bir yönetsel iletişim modeli önermesini de beraberinde getirmiştir. Yönetim olgusu, aslında başlıbaşına bir iletişim sürecidir. Bel-

ŞEKİL 2: Atatürkçü Çağdlaşmanın İletişim Yapısı

li bazı yönetsel kararların alınması için hazırlık yapılması, kararın alınması, uygulanması, sonuçlarının alınması ve bunların değerlendirilmesi ve yeni kararların bu değerlendirmeler ışığında alınması tamamen iletişim sürecinin işlemesi ile ilgilidir.

Devlet yönetimi olgusu söz konusu olduğunda konu daha da karmaşık hale gelir. Atatürkçü yönetim ve yönetsel iletişim konusunun iletişim yapısına baktığımızda ana-sistemin Türkiye Cumhuriyeti olduğunu ve alt-sistemler topluluğuyla bağının politikalar ve iletişim sürecinin işlemesi yoluyla kurulduğunu görürüz⁶.

Atatürkçü yönetim anlayışını belirleyen ve işlerlik kazandıran iki alt-sistem "demokrasi" ve "hukuk"tur. Atatürkçü Düşünce Sisteminin bütünselliği içerisinde halkın yönetime katılması ve halkın egemenliğinin sağlanması olguları yansımaları hep demokrasi olgusunda bulurlar. Kaldı ki, demokrasi cumhuriyetçilik ilkesinin temellerinden de birisidir. Bu anlamda da Atatürkçü yönetim anlayışının en önemli alt-sistemlerinden birisi olması doğaldır.

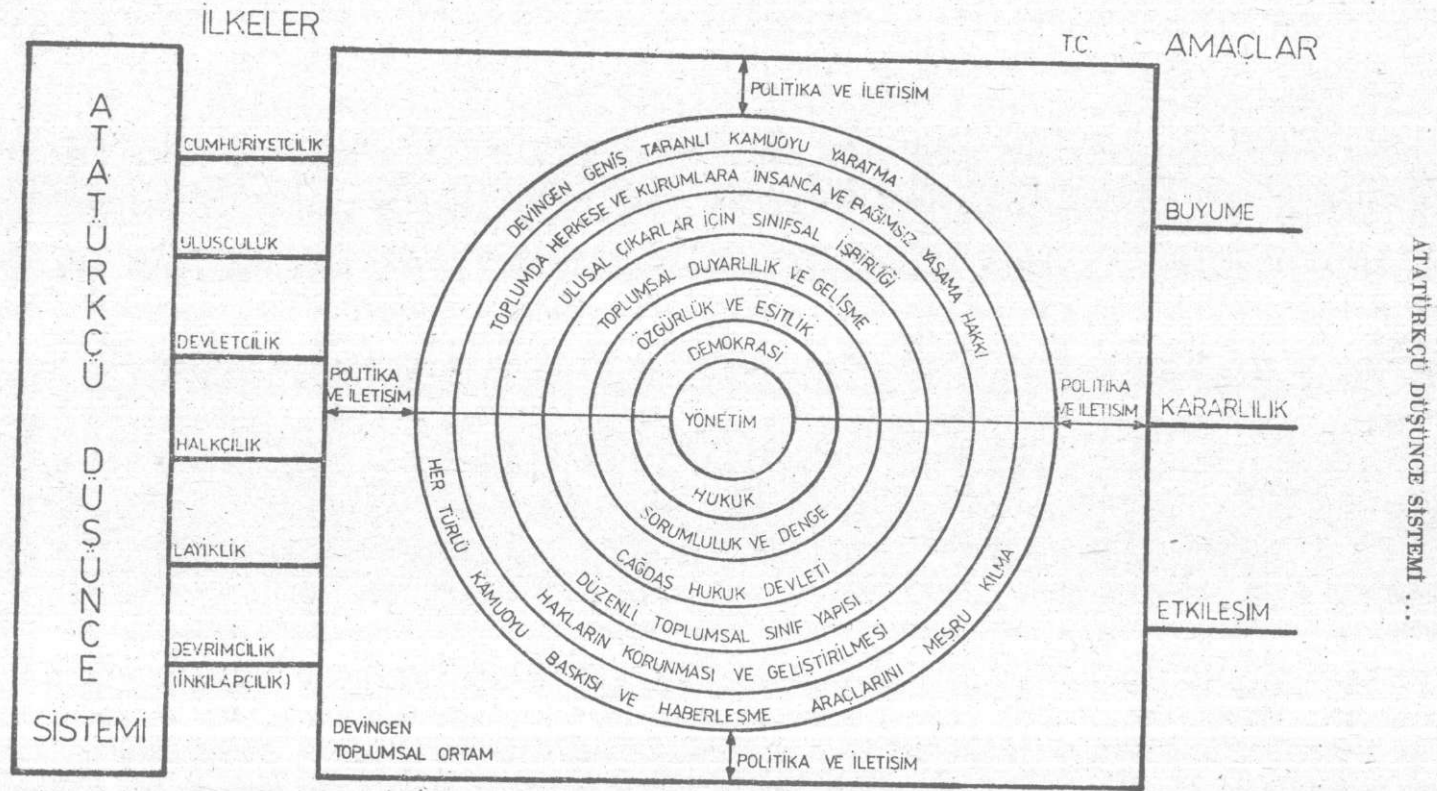
Hukuk ise, tüm topluma işlerlik kazandıran; normlar ve yaptırımlar bütünü olarak bu yönetim anlayışında yerini almıştır. Türk hukuk sisteminde, hiç kimse ayrıcalıklı değildir ve mahkemeler bağımsızdır. Bu da Atatürkçü yaklaşımın bir yansımasıdır.

Bu iki alt-sistemin yönetim anlayışına verdiği iletiler Atatürkçü yönetimin niteliğini de belirler. Bu yönetim anlayışında buna bağlı olarak, yönetim karşısında da herkes eşittir. Ayrıca, demokrasi alt sistemi doğrultusunda aslında, halk egemenliği temeldir. Bunlara bağlı olarak Atatürkçü yönetsel iletişim özgürlük ve eşitlik ile sorumluluk ve denge alt - sistemleriyle güç kazanır.

Bu alt-sistemlerin ortaya çıkmasının maddi temelini de toplumsal duyarlık ve toplumsal ilişkilerdeki gelişmeler sağlayacaktır. Eğer özgürlük ve eşitlik alt-sistemini yaratacak bir toplumsal duyarlık gelişmemişse, bu durumda Atatürkçü yönetim anlayışının önemli ögesi olan demokrasi hayata geçemeyecektir.

Toplumdaki hukuk anlayışının o günün toplumsal şartlarını tam olarak karşılaması ve meydana gelen değişimler karşısında da uygun bir yapı gösterebilmesi ile uygulamaya konulabilmesi o devletin çağdaş hukuk devleti olmasını sağlayıcı bir unsurdur. Bu unsurun işlemesi de ancak "çağdaş hukuk devleti" alt sisteminin diğer alt-sistemlerle gerekli iletişimin sağlanmasıyla söz konusu olacaktır.

6 Bkz: Şekil 3.

ŞEKİL 3: Atatürkçü Yönetiş İletişim

Atatürkçü toplum anlayışı katı ve kesin kurallı "sınıf" anlayışını reddeder. Toplumda değişik ölçütlerle gruplanabilecek insan toplulukları bulunabilir. Ancak bu topluluklar ulusal çıkarlar için vardır ve topluluğun çıkarları her zaman ulusun çıkarlarının gerisinde olmalıdır. Ayrıca, en önemlisi toplumdaki anılan bu topluluklar arasında çatışma değil uyum olmalıdır. Bu uyum "düzenli toplumsal sınıf yapısını" ortaya çıkaracaktır ki, böylelikle çağdaş uygarlıklar düzeyine ulaşma mücadelesinde başarıya ulaşma şansı artacaktır. Ancak, anılan uyumun sağlanabilmesi tam bir iletişim problemidir. Eğer topluluklar arasında gerekli iletişim kurulamıyorsa, uyum ve ulusal çıkarlar için işbirliğinin sağlanabilmesi de imkansızlaşır. Çünkü, sorunların çözülebilmemesinin ilk şartı sorunların ortaya konulması, bir başka deyişle başkalarına iletilmesidir. İletilen sorunlara çözümler bulunabilecek, böylelikle gereken uyum ve düzenli toplumsal yapı sağlanabilecektir.

Hukuk alt-sisteminin yönetim anlayışındaki yeri ve gerekli biçimdeki işleyişi, toplumdaki bireylerin haklarının korunması ve gerektiğinde geliştirilmesi alt-sisteminin de işleyişinin temelidir. Kaldı ki bu alt-sistem aynı zamanda halkçılık ve ulusçuluk ilkesinden de güç alır.

Atatürkçü yönetim anlayışıyla, bu doğrultudaki yönetsel iletişimin en önemli hedefi yine bu sistemin bir alt-sistemi olarak değerlendirilebileceğimiz "devingen, geniş tabanlı kamuoyu yaratma"dır. Bu, tüm toplumların en önemli problemidir. Çünkü, toplumsal ortam devingen (dinamik)dir. Her geçen gün toplumsal hayatta sürekli değişiklikler meydana gelmektedir. Herhangi bir toplum bu değişimin dışında kalmaz. Eğer kalırsa toplumda bir takım önemli problemler, hatta çözümler doğar. Bu esnekliğe ve gelişmeye açıklığa sahip olmayan birtakım toplumsal yapıların bugün içine düştükleri sorun da budur. Donmuş ve gelişmelere açık olmayan toplumların, olması kaçınılmaz değişiklikler karşısındaki bu durumlarını doğal karşılamak gerekir.

Oysa, Atatürkçü Düşünce Sistemi bu son alt-sistemi toplumsal hayatının bir parçası haline getirmekle bu sorunu aşmıştır. Toplumda, meydana gelecek değişmelere uyum gösterme yeteneğine sahip bir kamuoyunun yaratılması hedefi Atatürkçülüğün sağlamlığını gösteren bir olgudur. Ayrıca, bu durum devrimcilik (inkılâpçılık) ilkesinin de yansımasıyla toplumun ileriye dönüklüğünü de sağlayacaktır. Böylelikle toplumun sonsuzluğa uzanan bir çizgide varlığı da sağlanmış olacaktır.

Kısacası, Atatürkçü yönetim anlayışı, iletişim sürecinin iyi kullanılması ve özellikle alt-sistemler arasındaki iletişimin tam sağlanmasıyla birlikte, çağdaş, gelişmelere açık bir Atatürkçü toplum yaratmada önemli bir yere sahiptir. Bir toplumda, yönetim ve yönetsel iletişimin işleyişini sağlayan unsur toplumsal iletişimdir. Bu nedenle Atatürkçü toplumsal iletişimin yapısı ve işleyişinin tartışılması gerekmektedir.

Atatürkçü Toplumsal İletişim

Türkiye Cumhuriyetinin varlığındaki en önemli unsur, çağdaş bir biçimde yapılandırılan devletin yapısına uygun çağdaş biçimde işlev gören iletişimdir. Bilindiği gibi iletişim ve bu konudaki problemler ve kopukluklar Osmanlı devleti ve toplumun en önemli aksayan ve sonunda çözülmeye bile yol açan noktası idi. Bütünsel yaklaşımla toplumu düzenleyen Atatürk ilkelerinin gündeme getirilmesine paralel olarak yeni bir yönetim anlayışı geliştirilmiş, bunun en önemli unsuru olarak da her alanda açık, ulusal ve kesintisiz işleyen iletişim unsuru sisteme sokulmuştur.

Ulusal mücadelenin ilk başlarından itibaren toplumla yüzyüze iletişim kurmayı gerçekleştiren Atatürk'ün toplumsal iletişime önem verdiği bilinmektedir. Aslında toplanan kongreleri de bu açıdan değerlendirmek gerekir. Örneğin Erzurum kongresinde bulunanların çoğunun meslekleri birbirinden farklıdır. Ayrıca kongrede yer alan bu kişilerin çoğu yörelerinin nüfuzlu kişileridir veya ordu kökenlidirler. Bunların yanısıra İstanbul'daki meclisin dağıtılması sonucunda Anadolu'ya geçen bazı eski milletvekilleri de kongreye katıldılar. Bu durumun iletişim açısından önemi, yöre halkının temsilcileri ile Türkiye'nin gelecekteki yöneticisinin durum değerlemesi ve amaçların belirlenmesi konularında yüz-yüze iletişim kurmalarıdır. Böyle bir olgunun ilk kez gerçekleşmesinin yanısıra, bu kongre gelecekteki yönetimin demokratik ve halka dayalı olacağıın ilk belirtisi olması açısından da önemlidir. Ayrıca yörenin kanaat önderleri olarak nitelendirilecek kişilerin kongrede yer alması, yöre halkının gözünde inanırlık ve güvenilirliğin sağlanması açısından da önemli iletiler taşımaktaydı. Bu kongrenin yine iletişim açısından taşıdığı önemin bir başka boyutu da, Atatürk'ün artık bir lider olarak ilk ortaya çıkmaya başladığı yer olmasıdır. Böylelikle süreç içerisinde tüm ulusun desteğini kazanarak gücünü ortaya koyacak olan Atatürk, o dönemdeki başboşluk ve lider arayışı için ilk iletileri vermeye başlamıştır. Bunun yanısıra parçalan-

maktan ve kaostan kurtulup ulusal bir devlet olmanın iletileri de halka ilk buradan verilir.

Sivas kongresinin de iletişim açısından boyutu benzer bir yapı taşır. Hedefler konur, kurtuluş savaşı için hazırlık ve uyanıklık sağlanır. Bildirilerle bütün yurt bunlardan haberdar edilir. Yine, halkın önde gelenleri kanalıyla önderle halk yüzyüze iletişim kurar. Bu yüzyüze iletişim çok büyük önem taşımaktadır. İnsanlar yapıları itibarı ile gördükleri şeylere inanma eğilimini taşırlar. Bilimsel anlamda sosyopsikolojik bu ögeyi iyi kullanan Atatürk iletişim olgusunu kullanarak kitleleri kendi haklı yoluna çekmek ve inandırmak açısından da bu kongrelerden yararlanmışır⁷.

Tüm bunların yanı sıra, ulusal davanın haklılığı ve amaçlarını halka yaygın biçimde anlatabilmek için, mitingler yapılmış, gazeteler kullanılmış ve sözlü iletişim için propagandacılar görevlendirilerek köylere gönderilmiştir.

Atatürkçü toplumsal iletişimin temelleri ve boyutlarını daha iyi anlayabilmek için bir de oluşan koşullar sonucunda açılan ilk Türkiye Büyük Millet Meclisinin sosyo-ekonomik yapısını ele almak gerek-

7 Sivas kongresi hazırlıkları, katılanlar ve sonuçları hakkında geniş, ayrıntılı bilgi için bkz.: VEHBİ CEM AŞKUN, *Sivas Kongresi*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri Koll. Şti. 2. Baskı, İstanbul, 1963, s. 1-53 ve 95-168. (Anılan bu eser, Sivas Kongresine hazırlık olarak değerlendirilebilecek toplumsal koşulları, Erzurum Kongresini ve Sivas Kongresini ele alıp değerlendiren değerli bir çalışmadır. Konumuz bağlamında bakıldığında da, VEHBİ CEM AŞKUN'un bu çalışmasının çok önemli ipuçları verdiği görülebilir.

Atatürk, kongrenin hazırlıklarından başlayarak iletişime büyük önem vermiştir. Çektiği ilk telgraflarda, ulusa bu konuda bilgi verilmesini isteyerek, yeni yapılanmanın örneklerini vermiştir (A. g. k., s. 97). Kaldı ki, kongrenin kendisi de bir iletişim oluşudur, ancak yine de, başka yöntemler kullanarak Ulusal Kurtuluş düşüncelerini yaymaya büyük önem verilmektedir. Kongre açılmazdan az önce Sivas'a gelmesine karşın Atatürk, kongre öncesinde gerekli ortamı yaratabilmek ve doğan bazı kuşkuları önleyebilmek için gerek şehrin yöneticileri, gerekse ileri gelenleriyle yoğun bir iletişim kurar (A.g.k., s. 105-115). Bu arada, Erzurum kongresi karar ve sonuçları Sivas'ta büyük zorluklarla bastırılır ve dağıtılır (A.g.k., s. 90-94). Bu da yine, halkın hareket hareket hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayıcı bir iletişim olayıdır.

Atatürk, kongrenin başında, genel amaçlar ve araçlar konusunda bir konuşma yapar (A.g.k., s. 115-120). Kongreye, yurdun her tarafından, ulusun her kesiminden insanlar katılmıştı (A.g.k., s. 148-149). Böylelikle, halkın gelecekteki yöneticisi olan Atatürk, temsilciler yoluyla da olsa yüzyüze iletişim kurmayı yeğlemiştir. Ayrıca, bu delegelerin geri dönünce, kongreyi ve kararlarını kendi yöre halkına aktardıklarına şüphe yoktur. Böylelikle, kademeli de olsa Şekil 4'de görüldüğü gibi, Atanın iletileri halka ulaşmıştır. Atatürk'ün iletilerinin kodaçımını yorumlayan alıcı durumundaki halkın bu iletilere tepkisi olumlu olmuştur. Nitekim, bu iletilerin yansması bütün halkın Ulusal Kurtuluş Savaşına katılımı ile ortaya çıkmıştır.

Şekil 4. Kongrelerin İletişim Yapısı

Kongrenin sonunda kurulan "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti" bir anlamda halka, örgütlü bir mücadelenin başladığı konusunda iletiler vermektir (A.g.k., s. 129). Yine kongrenin kararlarını da bu yönde değerlendirmek mümkündür.

Bu kongrenin çalışmamız için en önemli noktası ise, Atatürk Devrimlerinin ilk gazetesi olan İrade-i Milliye'nin yayınlanmasıdır. VEHBİ CEM AŞKUN'un anılan çalışmasında bu iletişim aracının amaçları konusunda şöyle denilmektedir: "Milli Kurtuluş Savaşımızda, Türk tarihine parlak ve şerefli bir hareket olarak geçen (Sivas Kongresi) nin fikirlerini ve kararlarını yayınlamak üzere Mustafa Kemal Paşa bir gazete çıkarılmasına lüzum görmüşlerdi.... Mustafa Kemal Paşa, gazetenin adını (İrade-i Milliye) koydu" (A.g.k., s. 162). Bu olay bile başlıbaşına Atatürk'ün iletişime verdiği yaşamsal önemi ortaya koymaktır. Başka deyişle dile getirirsek; Ulusal Kurtuluş Savaşının, ilke, amaç ve yöntemlerini anlatan ve bu bağlamda halka iletişim kuran araç ve yöntemlere gereksinim vardı. Bu anlamda, Osmanlı Devletinde olduğunun tersine, Atatürk tarafından en başından başlayarak halkla, tam ve açık bir iletişimi ve Ulusal Kurtuluşu gerçekleştirebilmek amacıyla, iletişim olgusunun bütün araç ve imkanlarından yararlanma yoluna gidilmiştir.)

Ayrıca, Sivas Kongresi konusunda geniş teknik bilgiler ve bu kongre yoluyla gerçekleştirilen toplumsal iletişim konularında Bkz: MAHMUT GOLOĞLU, *Sivas Kongresi*, Ankara, 1969, s. 77-125.

tedir⁸. Öncelikle bu Meclis olağanüstü yetkilere sahip ve halkla iletişimin tam sağlanabilmesi için mümkün olduğu kadar halkın tüm kesimlerinin temsilinin sağlanacağı bir yapıda idi⁹. Bu meclisin sosyo-ekonomik yapısı şöyledir:

8 Geniş bilgi için Bkz.: İHSAN GÜNEŞ, *Birinci TBMM'nin Düşünsel Yapısı*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 92, Eskişehir, 1985, s. 59-74.

9 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt 1, s. 11-12.

A) Serbest Meslek Sahibi	: 101 kiři
Çiftçi	: 38 kiři
Tüccar	: 29 kiři
Avukat	: 20 kiři
Gazeteci-Yazar	: 10 kiři
Bankacı	: 4 kiři
B) Devlet Memuru	: 133 kiři
İdareci	: 42 kiři
Memur	: 39 kiři
Öğretmen	: 30 kiři
Yargıç	: 17 kiři
Emniyet Mensubu	: 4 kiři
Diplomat	: 1 kiři
C) Asker	: 52 kiři
D) Din Adamı	: 32 kiři
E) Seçimle Gelen	: 30 kiři
F) Aşiret Reisi	: 7 kiři
G) Teknik Eleman	: 4 kiři
H) Sağlıkçı	: 16 kiři
Doktor	: 15 kiři
Eczacı	: 1 kiři
I) Reji Görevlisi	: 2 kiři

İlk meclisin bu sosyo-ekonomik yapısı iletişime verilen önemi göstermesi açısından çok ilginçtir. Hemen hemen eksiksiz tüm toplum katmanları bu mecliste temsil edilmektedir. Böylelikle yeni yönetimin ilkeleri ve amaçları tüm halka iletilebilirken, aynı zamanda tüm halkın sorunları ile verilen iletilere olan yansımaları (feed-back) kolaylıkla sağlanabilirdi. Kısacası meclis çağdaş bir fonksiyona sahipti. Bir başka deyişle meclis halkla yönetimin iletişim sürecinin gerçekleştiği ortamdır.

Bu genel iletişim ortamının yanısıra, geri kalmış bir toplumda kitleleri eyleme geçirmede din ögesinin önemli bir yer tuttuğunu bilen

Atatürk, ulusal eyleme halk kitlelerinin katılımını sağlayabilmek için ulema sınıfından büyük ölçüde yararlanmışır. Şeriye vekili tüm ulema kesimine yayınladığı genelgelerde halkın Büyük Millet Meclisi amaçları doğrultusunda aydınlatılmasını istemiştir. Oluşturulan "irşad heyetleri" ile halk ve askerlerle yeni yönetim doğrultusunda iletişim kurulması sağlanmıştır. Aslında, o dönemde Anadolu halkının çok büyük çoğunluğunun okuma yazma bilmemesi yönetim-halk iletişiminin büyük bölümünün sözlü olarak gerçekleştirilmesini sağlamıştır.

Bu dönemde, gazete ve dergilerin istenen içerikte çıkmayı, yaygın dağıtımın olmayışı, halkın okuma-yazma oranının düşüklüğü, Atatürk ve arkadaşlarının yazılı iletişime verdikleri önemi azaltmamıştır. Bu konudaki en önemli girişim "Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi" adlı bir örgütün kurulmasıdır. Böyle bir örgütün kurulması ile; 1. Ulusun amaçları savaşın haklılığı dışarıya karşı daha iyi bir biçimde yansıtacağı, 2. Yurt içinde halkın düşüncesinin aynı noktada toplanarak ulusal gücün artırılacağı vurgulanmıştır. Ayrıca kurulan Anadolu Ajansı, Hakimiyet-i Milliye gazeteleri de yazılı iletişimin sağlanması çabalarıdır.

Atatürk'ün toplumsal iletişim konusundaki ilkelerinin temelleri böyle atıldıktan sonra, daha önce iletişim yapılarını ele aldığımız ilkeler çerçevesinde Cumhuriyetin ilanından sonra Atatürkçü Toplumsal İletişim sürdürülmüştür. Çünkü çağdaşlaşma hedef alınmıştı ve bu hedefe varmanın en etkin araçlarından birisi de her boyuttaki iletişimin varlığı ve işlerliği olarak kabul edilmişti.

Atatürkçü Toplumsal İletişime de sistem yaklaşımı ile baktığımızda ana-sistemin toplum olduğu görülmektedir.¹⁰

Ana-sistem alt-sistemler bütününe yine değişen toplumsal koşullara uygunluk göstermeyi sağlayacak politikalar ve iletişim süreci ile bağlanmıştır. Tüm sistemin yapısını belirleyen Atatürkçü Düşünce Sistemi ve amaçlar da; büyüme, kararlılık ve etkileşimdir.

Atatürkçü Toplumsal İletişim toplumsal yapılanmanın her boyutunda varlığını göstermektedir. Tek tek bireylerin birbirleriyle, bireylerin kümelerle olan iletişimin yanı sıra, kitle iletişimi de Atatürkçü anlamda düzenlenmelidir. Ayrıca bireylerin örgüt ve kurumlarla ya da örgüt ve kurumların bireylerle kurdukları iletişim de toplumsal iletişimin alt-sistemleridir. Bunların yanı sıra yönetsel açıdan gerçek-

10 Bkz.: Şekil 5.

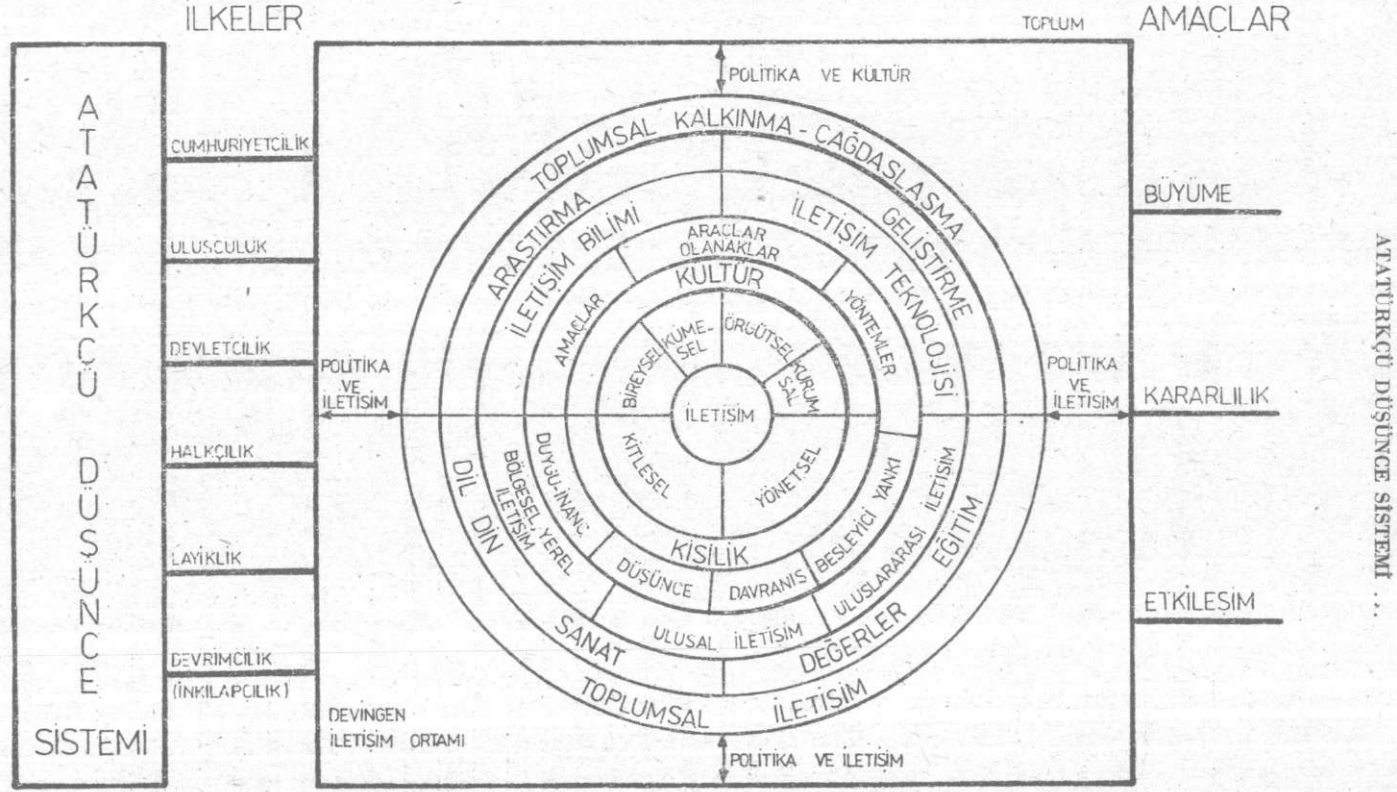
leşen ve yeni Türkiye Cumhuriyetinin, Osmanlı İmparatorluğundaki yönetsel iletişim eksikliğinin sonuçları nedeniyle vazgeçilmez ögesi durumundaki bir alt-sistemdir. Kısacası, bireyler, kümeler, örgütler ya da kurumlar yönetimle iletişim kurmak durumundadır ve bu iletişim amlan son şemadaki gibi bir süreklilik ve içiçelik göstermek durumundadır.

Toplumsal iletişimin niteliğini belirleyen ögeler de, gelenekleriyle ve çağdaş ögelerin bir sentezi olan toplumsal kültür ile, bir toplumu ve bireylerini diğerlerinden ayırıcı ögelerden birisi olan kişiliktir. Bir başka deyişle, Atatürkçü kişilik özellikleridir. Buradan çıkan sonuç, Atatürkçü toplumsal iletişimin, Türk toplumuna özgü ve ona uygun bir yapısı ve işleyiş biçiminin olması gerektiğidir. Bir başka deyişle Türk toplumunda tam ve kesintisiz iletişimin sağlanabilmesi için, iletişim sürecindeki ögelerin uygun biçimde düzenlenmesi gerekir. Hangi boyutta olursa olsun, iletişim süreci gerçekleştirilirken iletiler, bağıntı çerçevesindeki ögelere düzenlenmeli, kullanılacak kanallar bilinen, inandırılığı ve güvenilirliğı yüksek kanallar olmalıdır. Böylelikle kod-açımının mümkün olduğu kadar tam yapılması sağlanabilir. Gürültü ögesi en aza indirilmeli ve yansımanın (feed-back) kaynağına ulaşması sağlanmalıdır. Yeni iletiler bu öge dikkate alınarak düzenlenmelidir. Kısacası, ŞEKİL 5'deki çizimde de görüldüğü gibi, kültür ve kişilik ölçüt alınarak amaçlar saptanmalı, iletişimin gerçekleştirilmesinde kullanılacak araçlar ve olanaklar uygun olarak seçilmelidir. Bundan sonra yine uygun bir yöntemle, yerine ve isteğe bağlı olarak duygular, inançlar, düşünceler ya da davranış öneri veya kalıpları aktarılır. Ancak, iletişimin gücünü, amaçlara ulaşma derecesini ve tepkilerini gösteren yansıma alt-sisteminin işleme de sağlanmalıdır.

Bunun dışında toplumsal iletişimin yeni gelişmelerle güçlenmesini ve iletişim olgusunun teorik bir temele oturtulmasını sağlamak iletişim bilimi alt-sisteminin görevidir. İletişim teknolojisi alt-sistemi, iletişim sürecinin gerçekleşmesini sağlayacak araçlarla ilgili bir alt-sistemdir.

İletişim, belli bazı özelliklere sahip bölgelere yönelik olarak gerçekleşebileceği gibi, tüm ulusa yönelik niteliğe sahip olarak ulusal boyutta da işlev görebilir. Bunun yanında, ülkenin dış ülkelerle ilişkilerini düzenlemek ve yeni gelişmelerin sağlanması bağlamında "uluslararası iletişim" alt-sistemi de Atatürkçü Toplumsal İletişim yapısı içerisinde yer alır.

İletişim bilimi ile teknolojisinin yenilikler karşısında geri kalmalarını araştırma ve geliştirme alt-sistemlerinin işlerliğine bağlıdır.

ŞEKİL 5: Atatürkçü Toplumsal İletişim

Dil, sanat, değerler ve din ile eğitim toplumsal iletişimin çeşitli yöntemlerle gerçekleşme alanlarıdır.

Toplumsal iletişimin en genel ve önemli hedefi de, toplumsal kalkınma ve sonunda çağdaşlaşmadır. Aslında çağdaşlaşma bir sistem olarak Türk toplumu ve Türkiye Cumhuriyetinin vazgeçilmez hedefidir. Toplumun "harcı" durumundaki iletişimin Atatürkçü anlamda düzenlenmesi toplumu bu hedefe ulaştırmanın en önemli aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aracın da, tam, ulusal, ussal olarak işletilmesi de temel gereklerdir.

SONUÇ

Buraya kadar ele alınan noktalar ışığında konuya bakıldığında, toplumsal kültürün yapısı da devreye girmektedir. Çağdaş uygarlıklar düzeyine ulaşmak beraberinde çağdaş kültürel öğelerin de topluma gelmesi anlamını taşır. Çünkü, Atatürkçü Düşünce Sisteminin yaklaşımına göre uygarlıkla kültür ayrı şeyler değil; aksine birbirini bütünleyen ve içiçe olan olgulardır. Ancak gözardı edilmemesi gereken temel nokta olarak karşımıza, ulusun geleneksel kültür değerleri ile çağdaş kültürün belli bir sentez ve belli bir uyum yaratması mecburiyeti çıkmaktadır. Aksi halde önemli birtakım uyumsuzlukların doğması kaçınılmazdır. Bu nedenle geleneksel kültür ile çağdaş kültür, Atatürk ilkelerinden milliyetçilik ve inkılâpçılık ilkeleri çerçevesinde senteze ulaştırılmalıdır. Bu senteze ulaşma ise, gerek devletin gerek halkın bireysel ve örgütsel anlamdaki kültürel çalışmaları ile sağlanacaktır. Anılan senteze ulaşmanın belli bazı koşulları da söz konusudur. Bu koşulları ise şöyle sıralayabiliriz: Özgürlük ve yaratıcılık, özerklik, demokratik tutumlu olma, özendirme ve yayma çalışmaları, eğitim ve öğretim çalışmaları, bağımsız tutuma sahip olma ve en önemlisi de hem geleneksel toplumsal-kültürel değerleri ortaya çıkarıp koruma, hem yeni kültür öğelerinin yapısını öğrenme, hem de bunların sentezini yaparak sonuçlarını kestirmek için araştırma ve yöntem geliştirmedir. Bunların ve bağlı olarak çağdaşlaşmanın temelini ise, yönetsel ve toplumsal iletişimin Atatürkçü Düşünce Sistemi çerçevesinde düzenlenip işlev görmesi meydana getirir.